

HISTORIA I KULTURA ZIEMI SŁAWIEŃSKIEJ

T. V

STUDIA NAD DZIEJAMI WSI

FUNDACJA „DZIEDZICTWO”

HISTORIA I KULTURA ZIEMI SŁAWIEŃSKIEJ

TOM V

STUDIA NAD DZIEJAMI WSI

Redakcja:

WŁODZIMIERZ RĄCZKOWSKI
JAN SROKA

SŁAWNO 2006

ABSTRACT: Włodzimierz Rączkowski, Jan Sroka (eds), *Historia i kultura Ziemi Sławieńskiej*, t. 5: *Studia nad dziejami wsi* [History and Culture of the Sławno region, vol. 5: Studies in history of villages]. Fundacja „Dziedzictwo”, Sławno 2006, pp. 401, figs 121, tables 9. ISBN: 83-924286-5-X. Polish & German texts with German & Polish summaries.

These are studies of history of several villages of the Sławno Land (Pomerania, Poland). Papers refer to history of places which is virtually unknown for most of Polish current citizens. Authors represent variety of approaches to historical studies – from detailed enquiry of existing archives to individual, emotional “time trips” into the past. Thanks to it we got colourful images of local histories. These paper may allow people living in those places, villages better understanding the surrounded world, landscapes etc.

© Copyright by Włodzimierz Rączkowski, Jan Sroka 2006

© Copyright by Authors

Na okładce: Rudolf Hardow, *Chalupa dymna w Rusinowie*, rysunek tuszem, 1914

Rudolf Hardow, *Rauchhaus in Rützenhagen*, Zeichnung Tusche, 1914

Fot. *Bartosz Arszyński*

Tłumaczenia na język niemiecki: *Brygida Jerzewska*

Redaktor: *Katarzyna Muzia*

Skład i łamanie: *Eugeniusz Strykowski*

Publikację wydano przy finansowym wsparciu Urzędu Gminy w Postominie

Wydawca/Herausgeber: Fundacja „Dziedzictwo”, 76-100 Sławno, ul. A. Cieszkowskiego 2
Wydawnictwo „Margraf” Sławno, e-mail: margraf1@interia.pl

ISBN: 83-924286-5-X

Druk/Druck: BOXPOL, 76-200 Słupsk, ul. Wiejska 24, e-mail: boxpol@post.pl

Spis treści

Jan Sroka (Sławno), Włodzimierz Rączkowski (Poznań), <i>Z dziejów wsi Ziemi Sławieńskiej – w stronę historii lokalnej</i>	7
Zbigniew Galek (Postomino), <i>Przyjazna Ziemia Postomińska – przedmowa</i>	15
Margret Ott (Mönchengladbach), <i>Die Geschichte des Zeitungswesens im Kreis Schlave</i>	17
Andrzej Chłudziński (Pruszcz Gdański), <i>Nazwy mieszkańców gminy Postomino w Liber beneficiorum Domus Corone Marie prope Rugenwold (1406–1528)</i> . .	33
Jolanta Poprawska (Sodupe), <i>Dzierżęcin – wiekowe dziedzictwo rodu Vanselow</i> . .	57
Adam Drapała (Rusinowo), <i>Jarosławiec – od wioski rybackiej do kurortu</i>	67
Zbigniew Mielczarski (Sławno), <i>Karsino – niewielka wieś, ale duża wielkością swoich mieszkańców</i>	107
Zbigniew Mielczarski (Sławno), <i>Korlino – w cieniu tajemniczego klasztoru i zakonnych habitów</i>	121
Paweł Jędruszczak (Sławno), <i>Z dziejów wsi Królewó</i>	139
Margareta Sadowska (Sławno), <i>Zachowane wartości kulturowe wsi Marszewo bazą jej rozwoju</i>	147
Gerlinde Sirker-Wicklaus (Bergheim), <i>Schule und Gesellschaft im Marsower Kirchspiel im 19. Jahrhundert</i>	159
Helmut Kräfft (Marburg), <i>Wspomnienia duszpasterza z Mazowa (Meitzow), powiat Sławno</i>	205
Michał Adam Kuc (Darłowo), <i>Z dziejów wsi Pieńkowo i Pieńkówko do roku 1945</i> . .	209
Margareta Sadowska (Sławno), <i>Z historii wsi Pieszcz</i>	219
Tomasz Drzazga (Lipnica), <i>Z dziejów wsi Rusinowo. Historia niemieckich osadników</i>	231
Uwe Parpart (Willingshausen), <i>Von der Schwalm nach Ristow: auf Spurensuche und Spurensicherung Motive, Erfahrungen, Erkenntnisse</i>	285
Jadwiga Kowalczyk-Kontowska (Szczecinek), Konstanty Kontowski (Darłowo), <i>Staniewice – historia i współczesność</i>	307

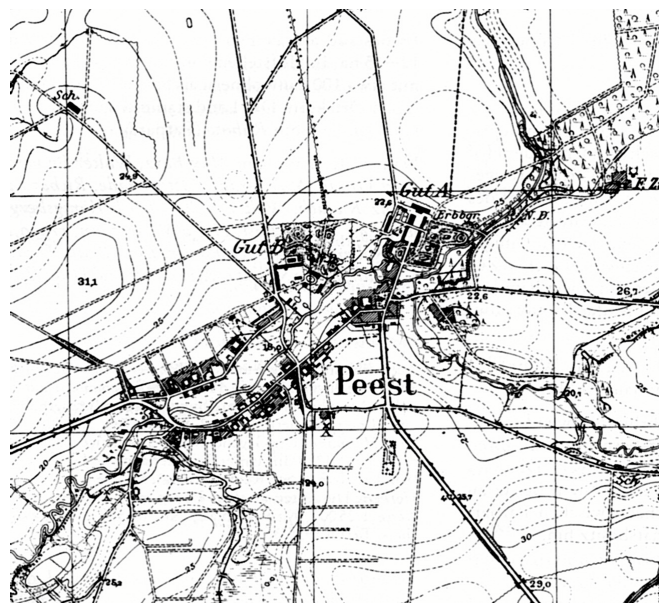
Constanze Krause (Berlin), <i>Die Pfälzer Kolonisation im Allgemeinen sowie die Pfälzer Kolonistendörfer Wilhelmine (Wilkowice) und Coccejendorf (Radosław Sławieński) und deren archivische Überlieferung im Geheimen Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz</i>	327
Margareta Sadowska (Sławno), <i>Czasy świetności a złowróżbna legenda – rzecz o wsi Złakowo</i>	367
Indeks osób	377
Indeks rzeczowy i nazw geograficznych	393
Lista adresowa Autorów	399

Z historii wsi Pieszcz

MARGARETA SADOWSKA (SŁAWNO)

1. Położenie i układ przestrzenny wsi

Pieszcz to wieś położona około 15 km na północny wschód od Sławna i około 20 km na północny zachód od Słupska. Ma układ typowej owalnicy. Błonie owalnicy w Pieszczu było wypełnione rozlewiskami rzeki Moszczeniczki co najmniej do końca XVIII wieku. Wieś usytuowana jest nad rzeką Moszczeniczką, która dzieli ją na dwie części. Wzdłuż dwóch ulic rozmieszczono zagrody. Na mapie z 1934 roku widoczna jest wcześniej przeprowadzona regulacja wsi (ryc. 1).

Ryc. 1. Mapa topograficzna w skali 1 : 25 000 z 1934 roku przedstawiająca lokalizację Pieszcza

Historyczny układ wsi jest nadal czytelny. Zmienił się natomiast wygląd zagród, który jest obecnie dość zróżnicowany. Powodem było wprowadzenie w latach 1920–1930 zabudowy o charakterze małomiasteczkowym lub podmiejskim (ryc. 2). Pod tym względem krajobraz Pieszcza jest unikatowy wśród pomorskich wsi.

Ryc. 2. Pieszcza, ulica z zabudową typu małomiasteczkowego, pocztówka z okresu międzywojennego

2. Historia wsi i majątku

Pieszcza był wsią ściśle związaną z dwoma majątkami ziemskimi funkcjonującymi od połowy XV wieku. Ze względu na częste podziały majątku dokonywane przez właścicieli miał bardzo skomplikowaną historię. Jako wieś rycerska istniał już od XIV wieku. W 1335 roku wymieniana się Pieszcza jako siedlisko rodowe pomorskiej gałęzi rodu von Below. Protoplasta rodu Gerd z Below posiadał tu swoją siedzibę rycerską traktowaną jako gniazdo rodowe (Brüggemann 1784: 880). Następcą Gerda był Herning Der Olde (1390–1421), a jego spadkobiercą Klaus (1436–1464). Po nim majątek otrzymał jego syn – Schier von Below (1463–1466). Kolejnym właścicielem został syn Schiera – Jurgen (1485–1527) i przekazał dobra Joachimowi (1532–1552), ten z kolei młodszemu swojemu synowi – Wernerowi (1564–1598), (Betlejewska 1990). Następcą Wenera był Caspar (1587–1637). Do Caspara von Below należały następujące dobra: Tyn, Pałowo B, Nosalin, Modła i Zaleskie. Caspar był dwukrotnie żonaty. Nie-

stety nie doczekał się syna, któremu mógłby przekazać majątek, bowiem ze związku urodziły się trzy córki. Córka Barbara (1619–1657) poślubiła 16 grudnia 1627 roku Jacoba Dërünga von Krockow (1614–1662). 25 sierpnia 1637 roku zmarł Caspar von Below, a cztery miesiące później nastąpił podział dóbr majątku na dwie części – A i B. Związek Barbary von Below z Jacobem von Krockow dał początek pieszczańskiej linii rodu von Krockow (Betlejewska 1990).

Po śmierci Jacoba von Krockow majątek rodzinny podzielono pomiędzy pięciu synów. Właścicielem i dziedzicem Pieszcza A został Joachim Reinhold (1641–1674). Po jego śmierci majątek otrzymała jego żona i nieletni synowie. Jeden z synów – Caspar Hans von Krockow – przejął majątek i po latach przekazał go swemu synowi – kapitanowi Hansowi Casparowi (23.08.1700–25.02.1757), (Brüggemann 1784: 880). Po nim majątek odziedziczył Caspar Wilhelm (1733–1744), ale na skutek procesu spadkowego w posiadanie majątku wszedł jego młodszy brat Heinrich Joachim Reinhold (1735–1796). Z trzech synów Heinricha majątek odziedziczył najstarszy – Wilhelm (1761–1821). W tym czasie do majątku należały dobra: Tyn, Pałowo A, Nosalin.

W latach 1829–1889 właścicielem Pieszcza był syn Wilhelma – Heinrich Joachim Reinhold von Krockow (Brüggemann 1784: 880). To on i jego matka Ernestine Ulriche von Zitzewitz wzniesli nowy dom rodzinny w 1854 roku. Następcą dóbr majątku został Ernst Heinrich (urodzony w 1864 roku). To on był inicjatorem rozbudowy pałacu i postawienia oranżerii w 1904 roku. Ostatnim właścicielem majątku i pałacu był Hans Graf von Krockow, który zmarł 18 czerwca 1945 roku w pobliskiej leśniczówce.

Do majątku Pieszcza A przed II wojną światową należały osady: Hammermühle (Tłuki), gdzie funkcjonował młyn wodny, tartak (spalony w 1940 roku) i nieduży dworek, Prettmin (Pretomino), Eichenrode (Chełmki), Louisenhof (folwark Niesiedlin) oraz cegielnia (Ziegelei).

Historia majątku Pieszcza B jest mniej znana. Pieszcza B został utworzony w 1463 roku z północnej i zachodniej części wsi przez Klause von Below i został zapisany dla Gerda (1463–1469). Rodzina von Below pozostała właścicielem tej części majątku do 1847 roku, kiedy został on sprzedany Johannowi Ferdinandowi Zarnke za 70 000 talarów (Brodach 1989: 1079). Wskutek ciężkich warunków glebowych i stosunkowo złego położenia terenu majątek B zmieniał właścicieli minimum dziewięć razy, a w trakcie tych transakcji majątek wyraźnie podupadał. Nowych właścicieli gubiły koszty inwestycji ponoszonych na zintensyfikowanie upraw na tak nieurodzajnym terenie.

W latach 1913–1918 właścicielem Pieszcza B był pochodzący z Prus Wschodnich William von Simpson. Ciekawostką jest, że Simpson znany był później jako autor książki *Die Barrings*, w której zawarł wiele obser-

wacji i doświadczeń zdobytych podczas zarządzania Pieszczem. Pod koniec I wojny światowej, 3 listopada 1918 roku, majątek B zakupił będący w służbie wojskowej kapitan rezerwy Joachim Deicke, który zmarł 8 marca 1945 roku. Przed II wojną światową do majątku Pieszcza B należała osada Hennigswalde (Ilnica), (Brodach 1989: 1079).

Obie siedziby majątków w Pieszczu usytuowano na południowym zboczu doliny. Obie też miały rozległe, wieloboczne podwórza, po kilka budynków gospodarskich, budynek mieszkalny i kilkuhektarowe parki.

2.1. Dwór i park majątku Pieszcz A

Siedziba majątku została położona w miejscu łączenia się Moszczeniczki ze strumieniem. Pałac zbudowano w 1854 roku. Był to piętrowy budynek z czerwonej cegły na prostokątnym rzucie. Ciekawy architektonicznie pałac nie dotrwał do współczesnych czasów. Po zakończeniu II wojny światowej stacjonowała w nim Armia Radziecka. W latach 50. XX wieku pomieszczenia przerobiono na magazyny zbożowe. Bez opieki (mimo iż był wpisany do rejestru zabytków) i zagospodarowania był systematycznie rozkradany. W połowie lat 80. XX wieku pozostały jedynie grożące zawaleniem ruiny. W połowie lat 90. XX wieku decyzją władz gospodarstwa rolnego i za pozwoleniem służb konserwatorskich* został zburzony przez oddziały wojska. Pozostały tylko ruiny zabudowań gospodarczych majątku (Tabl. I: A)

Park w majątku Pieszcza A, który został założony w 1782 roku przez Magdalenę Reginę von Krockow, również spotkał nieprzychylny los. Powierzchnia parku obejmowała 1,4 hektara. Jego zasadniczy kształt tworzyły aleje drzew, z których główna wychodziła w kierunku północnym i prowadziła do lasów majątku. Obecnie teren jest zniszczony, bez czytelnego układu. O niegdysiejszej świetności parku świadczy jego wielkość i pozostałe przeszło stuletnie drzewa (Sobisz, Celka 2004). W parku znajduje się też nagrobek Ernesta Heinricha von Below.

2.2. Dwór i park majątku B

Siedzibę majątku wybudowano w końcu XIX wieku przy drodze prowadzącej do folwarku Prettmín (Przedmino). Prowadziła do niego północna droga owalnicy. Był to parterowy budynek nakryty wysokim dwu-

* To może być kolejny przyczynek do świadomej polityki polskich służb konserwatorskich, której celem było zniszczenie śladów niemieckiego krajobrazu kulturowego (por. Bastowska 2003).

spadowym dachem z naczółkami i dwoma skrzydłami bocznymi. Zbudowany był w typie XVIII-wiecznych dworców, zdobiony drewnianą snycerką nawiązującą do budownictwa tyrolskiego (ryc. 3). Pałacyk jest obecnie zamieszkały, niewiele zmieniony w stosunku do swej pierwotnej konstrukcji (Tabl. I: B). Wyraźna jest natomiast likwidacja i dewastacja detalu architektonicznego oraz zmiany w ścianie frontowej i wykuszach okiennych. Brak nadzoru konserwatorskiego (obiekt nie jest wpisany do rejestru zabytków) z pewnością wkrótce doprowadzi do nieodwracalnych zmian w wyglądzie jedynego pozostałego w Pieszczu pałacyku.

Wokół siedziby majątku rozciągał się park o powierzchni 4,27 hektara. Obecnie teren jest zniszczony, a układ parku nieczytelny.

Ryc. 3. Dwór majątku Pieszcza B w okresie międzywojennym

3. Gospodarka i administracja

Pieszcz wraz z dobrami ziemskim został podzielony w 1637 roku na dwie części – A i B. Pieszcz A obejmował 2/3 powierzchni miejscowości. W majątku pracowało siedmiu kmieci, dwóch półkmieci i dwóch zagrodników. Funkcjonowała kuźnia. W niedalekiej osadzie Tłuki również istniała kuźnia, do której prawo po 1/3 mieli właściciele majątków Pieszcza A, Pieńkowa i Postomina. Do majątku Pieszcza A wchodziła także cegielnia i piec do wypalania wapna.

Pieszc B natomiast zajmował 1/3 miejscowości. We wsi pracowało sześciu kmieci i dwóch półkmieci. Funkcjonowała jedna kuźnia. Wiatraki w 1/3 należały do dobra ziemskiego w Pieńkowie (Brüggemann 1784: 880).

W XVIII wieku Pieszc był dużą wsią z 53 zagrodami. W środku wsi znajdował się staw o długości około 1,5 kilometra. Na spiętrzonej groblą Moszczenicką działał młyn wodny oraz tartak (Brüggemann 1784: 880). We wsi były trzy mosty.

Brüggemann w opisie wsi z 1784 roku podkreśla rolę lasów należących do majątków, które po północno-wschodniej części wsi obsadzone były bukami, natomiast po południowo-zachodniej części świerkami i sosnami. Lasy pieszczańskie były bogate w runo leśne i zwierzynę.

W obu majątkach występowały ciężkie gleby. Wysiewano na nich jedynie żyto, owies, jęczmień i koniczynę. Z powodu niskiej wydajności pól właściciele majątków zdecydowali się na zwiększenie hodowli koni, krów i owiec.

W 1905 roku majątek Pieszc A obejmował 1010 ha, w tym m.in.: 736 ha pól, 90 ha łąk, 21 ha pastwisk i 157 ha lasów. Był to duży majątek z największym arealem pól uprawnych. Obejmował również stosunkowo duży obszar lasów. W majątku hodowano 75 koni. Wielkość tej hodowli mogła być porównywalna jedynie z majątkami w Postominie i Pieńkowie. Najważniejszą jednak gałęzią pieszczańskiej hodowli były owce. W majątku Pieszc A wraz z Pałowem hodowano 1000 owiec. Była to największa hodowla w północno-wschodniej części powiatu sławieńskiego. Koniunktura na sukno wełniane wzmogła hodowlę owiec na terenie całego Pomorza Zachodniego. Produkcja surowca, czyli wełny owczej była opłacalna i związana ze wzrastającym zapotrzebowaniem i łatwym rynkiem zbytu zarówno rodzimym, jak i zagranicznym. Największym odbiorcą wełny był rząd zaopatrujący w mundury zwiększającą się liczebnie armię pruską (Engelmann 1984).

Majątek Pieszc B był zdecydowanie mniejszy i w 1905 roku obejmował 475 ha, w tym: 430 ha pól uprawnych, 43 ha łąk i 2 ha lasów. W majątku tym najważniejsza była hodowla bydła i owiec, w mniejszym stopniu świń i koni.

W obu majątkach wyraźny spadek produkcji nastąpił w okresie międzywojennym. Celowa polityka i parcelacja ziemi doprowadziła do zmniejszenia wielkości własności ziemskiej. Po I wojnie światowej majątki na Pomorzu były zadłużone, sytuacja gospodarcza i polityczna nie sprzyjały rozwojowi wielkiej własności ziemskiej. Powoli rozpoczynał się okres znikania majątków. Polityka państwa faworyzowała gospodarstwa chłopskie zapewniające pracę, ale też stabilizację polityczną i elektorat wyborczy. Kryzys gospodarczy lat 20. XX wieku doprowadził do parcelacji gospodarstw

TABLICA I

A. Ruiny majątku Pieszcza A, stan obecny. Fot. M. Sadowska, 2005

B. Dwór majątku Pieszcza B, stan obecny. Fot. M. Sadowska, 2005

TABLICA II

A. Pieszcz, gotycki kościół z końca XV wieku. Fot. M. Sadowska, 2005

B. Remontowana kuźnia w Pieszczu. Fot. M. Sadowska, 2005

wielkoobszarniczych. Majątek Pieszczy A został zmniejszony w 1939 roku do 569,2 ha, majątek Pieszczy B w 1939 roku zmniejszono do 301 hektarów.

W okresie międzywojennym we wsi funkcjonowały dwa zajazdy ze sklepami (których właścicielami byli E. Voß i M. Holz), dwie piekarnie (Steinkraus i Selke), jedna rzeźnia z masarnią (Grunz) oraz sklep tekstylny. Pracowało dwóch szewców, dwóch krawców, jedna krawcowa, jeden kowal, jeden stolarz, dwóch robotników budowlanych. W 1939 roku we wsi mieszkało 720 osób.

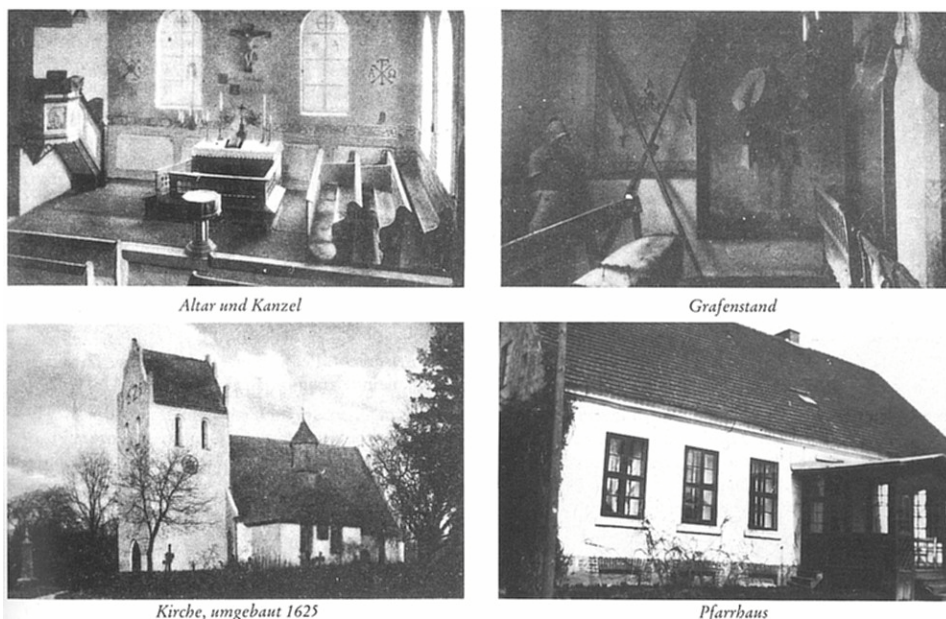
Miarą wielkości Pieszczy było funkcjonowanie we wsi urzędu pocztowego. Pieszczy był również siedzibą urzędów okręgowych (w tym urzędu stanu cywilnego), których jurysdykcja obejmowała wsie: Stare Pałowo, Nowe Pałowo, Noskowo, Staniewice. Natomiast sprawy prawne mieszkańców wsi regulował sąd w Sławnie. Pieszczy podlegał pod posterunek policji znajdujący się w Starym Reblinie. Burmistrzem wsi był Ernst Albrecht Lindenau (Brodach 1989: 1076).

4. Parafia i kościół

Parafia w Pieszczy obejmowała następujące wsie: Pieszczy, Tyn, Pałowo, Pałówek oraz osadę Ilnica. Należała do synodu w Sławnie (Brüggemann 1784: 880). Po 1534 roku, po wprowadzeniu protestantyzmu na Pomorzu została przebudowana struktura kościelna. Pierwszym ewangelickim pastorem był Daniel Grantz (od około 1553 do 1600 roku). Później funkcję tę pełnili: Michael Pontanus (1688–1717), Johann Jakob Schmid (1737) (Wesołowska 2004), Richter (do 1898 roku), a następnie kolejno: Gurr, Tschierschky, Jeruschwitz, Bernard Gensch (od stycznia 1934 do czerwca 1946 roku), (Brodach 1989: 1076).

Dom parafialny w Pieszczy miał solidne zabudowania (ryc. 4). Znajdował się po południowo-zachodniej stronie kościoła. Zabudowania te spłonęły w 1941 roku, a nazistowskie władze niemieckie nie zgodziły się na ich odbudowę.

Kościół zbudowano w końcu XV wieku w stylu późnogotyckim. Posiada on formę unikatową na Pomorzu. Jej wzór został zapożyczony z terenów państwa zakonu krzyżackiego. Na wieży kościoła widnieje data 1625 (Tabl. II: A), a na tarczy zegara kościelnego zapisany jest rok 1822. W XVII wieku wybudowano kaplicę południową, natomiast pod koniec XIX wieku wyburzono północną ścianę nawy i wybudowano w stylu neogotyckim dobudówkę z lożą kolektorską (1906 rok). W kościele istniały: loże patronackie (południowa strona przeznaczona dla rodziny von Krockow), krypty rodzinne von Below i von Krockow, chór rodziny von Below

Ryc. 4. Pocztówka z okresu międzywojennego przedstawiająca kościół, dom parafialny i wnętrze kościoła

(rozebrany w końcu XIX wieku), stalle rodziny Deicke z wejściem na emporę.

Po 1945 roku kościół w Pieszczu był ostatnim w tym rejonie kościołem ewangelickim. Odprawiano w nim msze dla ludności wyznania ewangelickiego z Postomina, Pieńkowa i Złakowa. Rodzina Bloch, która przybyła z Prus Wschodnich, przeprowadziła remont kościoła. Ponieważ nie było pastora, pierwsze po wojnie nabożeństwo zostało odprawione przez krawca ze Słupska o nazwisku Tietz. Nabożeństwo uświetnił chór kościelny pod dykcją Käthe Inländer. Ona też do 1952 roku zajmowała się szkołą niedzielną dla niemieckich dzieci. Później chór kościelny prowadziła pochodząca z Prus Wschodnich G. Neubüser.

Cmentarz w Pieszczu funkcjonował do końca XIX wieku. Położony był przy drodze do Pałowa (Kontowski 2004). Do dziś pozostał tam starodrzew.

5. Szkoła

Nauczanie dzieci we wsi Pieszcz zapoczątkowane zostało w XVI wieku. W matrykule parafii Pieszcz z 1584 roku znajduje się wzmianka o nauczaniu katechizmu i przygotowania do konfirmacji (Brodach 1989:

1076). Dokumenty z 1688 roku (pismo Ludwiga von Below akceptujące wybór pastora) i 1737 roku (wykaz dochodów pastora i kościelnego) potwierdzają nauczanie dzieci w parafii Pieszczy (Brodach 1989: 1076). W owym czasie nauczaniem zajmowali się pastor i kościelny. Zajęcia lekcyjne odbywały się w salkach katechetycznych lub izbach mieszkalnych. W późniejszym okresie, jak sugeruje S. Wesołowska (2004), szkoła w Pieszczy była zamknięta.

Nową szkołę w Pieszczy zbudowano na przełomie lat 20. i 30. XX wieku. Zlokalizowano ją w centrum wsi. Była to szkoła dwuklasowa. Przy szkole mieściły się mieszkania dla nauczycieli. Obok stała stajnia i stodoła. W okresie międzywojennym nauczycielami, którzy jednocześnie pełnili funkcję organisty i kościelnego, byli: Gemkow, główny nauczyciel Dahms, Notzke (zięć Dahmsa), Rosa Gensch (siostra pastora). W latach 1916–1917 do szkoły w Pieszczy uczęszczało 140 dzieci (Brodach 1989: 1076).

Po zakończeniu działań wojennych i ustabilizowaniu się sytuacji politycznej do Pieszczy w 1952 roku przyjechała Erna Teschke (z domu Fischer). Jej zadaniem było nauczanie niemieckich dzieci (również uchodźców z Prus Wschodnich). W Polsce dzieci niemieckie nie podlegały obowiązkowi szkolnemu. Dopiero zarządzenie Ministra Oświaty z 1950 roku pozwoliło na utworzenie szkół podstawowych z niemieckim językiem nauczania. Odbywało się to na życzenie rodziców. Tego typu szkoły były małe, z jednym nauczycielem. Funkcjonowały w miejscowościach, w których pozostała jeszcze ludność niemiecka. Po zakończeniu akcji wysiedleńczej w 1957 roku Erna Teschke również wyjechała z Pieszczy.

6. Sytuacja ludności niemieckiej po roku 1945

Wojska radzieckie wkroczyły do Pieszczy 8 marca 1945 roku. Początek okresu pobytu wojsk radzieckich opisuje Maria Brodach (1989: 1076). Wspomina chaos, jaki panował na drogach. Ucieczka z Pieszczy była bowiem niemożliwa. Wcześniej o ewakuację mieszkańców wsi nie zadbały władze niemieckie. Po wojnie młodych mężczyzn zatrudniano w majątkach Pieńkowo i Seehof jako traktorzystów i mechaników. Niektóre niemieckie rodziny musiały pozostać w Pieszczy przez 13 lat.

Po wkroczeniu wojsk radzieckich pałac majątku B został zajęty przez komendanta radzieckiego, a pałac majątku A przez Armię Czerwoną. W pałacu Pieszczy A pozostało wiele cennych pamiątek, na przykład: pamiętniki oprawione skórą, pisane ręcznie przez von Krockowa – pierwszego właściciela Pieszczy. Pozostały również listy pisane ręcznie do właściciela majątku przez Fryderyka Wielkiego. Cenne zabytki zostały zniszczone.

Pierwszy transport ludności niemieckiej nastąpił w marcu 1945 roku. Wywieziono wówczas kobiety pomiędzy 16. a 65. rokiem życia oraz nielicznych mężczyzn. Większość mężczyzn pozostawiono do pracy w majątku. Część niemieckich mieszkańców Pieszcza chcąc wyjechać za granicę, musiała zdobyć fundusze na zapłacenie łapówki kierownikom pociągów. Środki na ten cel uzyskiwano ze sprzedaży rodzinnych pamiątek.

Latem 1945 roku sytuacja w Pieszczu stopniowo się normowała. Burmistrzem został Wilhelm Harder. Był on do dyspozycji radzieckiego komendanta (Brodach 1989: 1079). Planowana wywózka ludności niemieckiej z Pieszcza miała nastąpić 27 września 1945 roku. W transporcie liczącym 1708 osób 783 pochodziło z Pieszcza (Hejger 2002). Wyjazd zaplanowano ze stacji kolejowej w Sycewicach. Akcja ta została przeprowadzona częściowo i nie wszyscy mieszkańcy Pieszcza w tym czasie wyjechali. Powodem była niechęć władz radzieckich do wyjazdu Niemców, którzy pracowali w majątkach.

Przeprowadzony 14 lutego 1946 roku spis ludności w powiecie sławieńskim ujawnił, iż w gminie Wrześnica, do której należał Pieszczyk, pozostały 6443 osoby pochodzenia niemieckiego (Hejger 2002). Liczba ta była zdecydowanie zaniżona, ponieważ dowódcy jednostek radzieckich nie zezwolili na dokonanie spisu w zarządzanych przez nich majątkach. Zaplanowane na czerwiec 1946 roku akcje wysiedleńcze z gminy Wrześnica również nie doszły do skutku. Dopiero w ramach tak zwanych wysiedleń poczdamskich w latach 1946–1947 wysiedlono całe wioski. Po tej akcji w gminie Wrześnica pozostało 761 osób pochodzenia niemieckiego, w tym 591 osób nadal pracujących pod jurysdykcją władz radzieckich.

W połowie lat 50. XX wieku nastąpił kolejny etap transferu ludności niemieckiej w ramach tzw. łączenia rodzin. Od 1955 roku można było uzyskać zezwolenie na wyjazd do Niemiec Zachodnich. Z tej propozycji skorzystały ostatnie rodziny niemieckie pozostające w Pieszczu: w lutym 1958 roku Erach Schäfer i Bloch (pochodzący z Prus Wschodnich), w kwietniu 1958 roku Borchert, a w lipcu 1958 roku Arthur Albrecht.

7. Podsumowanie

W niniejszej pracy starałam się przedstawić chronologicznie i tematycznie historię wsi. Z pewnością nie jest ona wyczerpująca. Staje się jednakże przyczynkiem do zainteresowania historią Pieszcza oraz prowadzenia dalszych poszukiwań i badań. Podczas analizy dokumentów i materiałów źródłowych problem stanowiło ujednolicenie informacji dotyczących właścicieli majątku w XV i XVI wieku. Natomiast opisy wsi z XVIII i XIX wieku są zdecydowanie jednolite i mają potwierdzenie w różnych źródłach.

Pieszcz ze względu na zajmowaną powierzchnię był dużą wsią. Funkcjonowanie we wsi dwóch majątków, kościoła, szkoły i urzędów administracyjnych podnosiło jej rangę. O stopniu rozwoju miejscowości świadczyło również wprowadzenie w latach międzywojennych zabudowy małomiasteczkowej.

Po II wojnie światowej układ przestrzenny wsi został zmieniony. Pieszcz stał się wsią PGR-owską. Po okresie transformacji ustrojowej kraju krajobraz wsi ponownie się zmienił. Zabudowania majątku Pieszcza A zostały zdewastowane i podzieliły los większości majątków na Pomorzu Zachodnim. Zaniechanie działań mających na celu utrzymanie w dobrym stanie technicznym budynku pałacu Pieszcz A można tłumaczyć brakiem funduszy. Prawidłowym jednak będzie stwierdzenie, że służby konserwatorskie, a przede wszystkim administratorzy gospodarstwa rolnego, do którego należały zabudowania, nie byli zainteresowani podjęciem takich prac. Jest to niepowetowana strata dla kultury i historii regionu, a dla Pieszcza w szczególności. Na uwagę zasługuje fakt zrozumienia przez niektórych mieszkańców wsi potrzeby zachowania historycznych obiektów. Właściciele zabytkowej kuźni (Tabl. II: B), która znajduje się w centrum wsi, remontują obiekt z zachowaniem pierwotnej, oryginalnej konstrukcji.

Takie działania mogą doprowadzić do wytworzenia tzw. produktów markowych, przyciągających turystów do wsi, które położone są z dala od głównych szlaków. Odbudowa wartości kulturowych (np. parku majątku A, pałacyku majątku B) mogłaby podnieść rangę Pieszcza. Aby osiągnąć ten cel, musiałyby wspólnie zmobilizować swoje siły władze samorządowe, służby konserwatorskie i sami mieszkańcy wsi. Można więc wykorzystać albo zaprzepaścić tę szansę.

Bibliografia

- BASTOWSKA K. 2003. *Z dziejów zabytkowych świątyń dawnego województwa koszalińskiego w latach 1945–1989*, [w:] *Historia i kultura Ziemi Sławińskiej*, t. II, W. Rączkowski, J. Sroka (red.), Sławno: Fundacja „Dziedzictwo”, 197–242.
- BRODACH M. 1989. Peest, [w:] *Der Kreis Schlawe. Ein pommersches Heimatbuch*, Bd. II, M. Vollack (red.), Husum: Die Städte u. Landgemeinden von Manfred Vollack, 1073–1079.
- BRÜGGEMANN L.W. (red.) 1784. *Ausführliche Beschreibung des gegenwärtigen Zustandes Königl. Preußischen Herzogthums Vor- und Hinterpommern*, Bd. 2, Stettin: H.G. Effenbart, Königl. Buchdrucker.
- ENGELMANN B. 1984. *Prusy kraj nieograniczonych możliwości*, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.

- HEJGER M. 2002. Wysiedlenie ludności niemieckiej z Ziemi Sławieńskiej po II wojnie światowej, [w:] *Sławno i Ziemia Sławieńska. Historia i Kultura*, t. I, W. Łysiak (red.), Poznań: Wydawnictwo Eco, 199–214.
- KONTOWSKI K. 2004. Postomińskie cmentarze, [w:] *Historia i kultura Ziemi Sławieńskiej*, t. III: *Gmina Postomino*, W. Rączkowski, J. Sroka (red.), Sławno: Fundacja „Dziedzictwo”, 259–272.
- SOBISIAK W. 1968. Tradycyjne włókiennictwo Pomorza Zachodniego i jego współczesne przemiany, *Materiały Zachodniopomorskie* 14: 357–368.
- SOBISZ Z., CELKA Z. 2004. Parki dworskie gminy Postomino, [w:] *Historia i kultura Ziemi Sławieńskiej*, t. III: *Gmina Postomino*, W. Rączkowski, J. Sroka (red.), Sławno: Fundacja „Dziedzictwo”, 165–175.

Aus der Geschichte des Dorfes Peest

Zusammenfassung

Das Bauern- und Kirchendorf Peest war eng verbunden mit zwei Landgütern. Seine Geschichte ist kompliziert. Ab 1335 war es Familiensitz der von Belows bis 1627. Die von Krockows bernahmen es von den Belows und teilten es in zwei Güter, Peest A und B. Von 1829 bis 1889 Besitzer von Peest A waren H.J.R. von Krockow und seine Mutter E.U. von Zitzewitz. 1854 errichteten sie ein neues Herrenhaus. Der letzte Besitzer Hans von Krockow starb 1945 in der nahen Försterei. Zu Peest A gehörten einige Vorwerke, eine Wassermühle, eine Ziegelei und ein Sägewerk.

Das Gut Peest B blieb bis 1847 im Besitz der von Belows. Aus verschiedenen Gründen wechselte Gut B mindestens neunmal den Besitzer. Beide Güter, A und B, hatten große ausgedehnte Hofanlagen mit verschiedenen Wirtschaftsgebäuden, Wohnhäusern und Parkanlagen von einigen ha. Das Herrenhaus A war ein einstöckiger Ziegelbau auf viereckigem Fundament. Das Gebäude verkam gänzlich, bis 1950 stationierten hier Soldaten der Roten Armee, danach wurde es Getreidelager, um 1985 gänzlich abgerissen zu werden. Am Herrenhaus B wurde nicht viel geändert, es ist bewohnt.

Peest war im 18. und 19. Jh. ein großes Dorf mit staatlichen Ämtern, Kirche und Schule. In den 20-er und 30-er Jahren wurde hier der kleinstädtische Wohnungsbau propagiert. Nach dem II. Weltkrieg wurden beide Güter verstaatlicht. Peest A teilte das Los vieler Güter in Pommern, es verfiel. Für die Geschichte und die Kultur ist dies ein nicht wieder gut zu machender Umstand. Es gibt aber Enthusiasten, die daran arbeiten, einiges aus der Versenkung zurückzuholen, wie z.B. die alte Schmiede mit ihrer originellen Holzkonstruktion. Die Parkanlagen A und B sind schon in Erneuerung. Diese Chance sollte der Touristenverkehr nutzen.